

УДК 631.8:631.559:633.35

О.В. Грищенко, асистент

НУБІП

ВПЛИВ МІНЕРАЛЬНИХ ДОБРИВ І ПРЕПАРАТУ РИЗОГУМІН НА ВРОЖАЙНІСТЬ ГОРОХУ

Ріст і розвиток рослин, а відповідно й нагромадження ними сухої речовини, великою мірою залежать від умов навколишнього середовища. Однією з таких умов, які визначають темпи росту, є забезпеченість ґрунту елементами живлення. Крім того, приріст сухої речовини залежить від особливостей сорту культури. Спостереження за динамікою росту і нагромадження сухої речовини дають уявлення про інтенсивність росту й розвитку рослин. Для гороху характерні прискорені темпи нагромадження біомаси. Він ефективно використовує осінньо-зимові запаси вологи в ґрунті, що пов'язано з його коротким вегетаційним періодом. На відміну від багатьох польових культур, горох має властивість формувати врожай, який за масою зерна дорівнює приблизно половині надземної частини. Тому поряд з урахуванням цього показника дуже важливо стежити за нагромадженням сухої речовини рослинами і, таким чином, дослідити зв'язок між формуванням урожаю і розвитком рослин [1, 4].

Вміст сухої речовини у надземній біомасі низькорослих і високорослих сортів гороху приблизно однаковий. Її вихід коливається в межах 810 т/га, але з різною динамікою нагромадження. У сортів з довгим стеблом у перший період росту суха речовина нагромаджується інтенсивно, що пов'язано з більшою асимілюючою поверхнею. Низькорослі сорти в цей період характеризуються повільнішим приростом листової поверхні й відповідно сухої речовини [2, 3]. Значна її кількість у довгостеблових сортів припадає на стебло – 3040 %, у низькорослих – 1015 % загальної маси. Решта сухої речовини міститься в листовій поверхні та бобах. У кінці червня починає швидко збільшуватися кількість її в бобах, у низькорослих сортів – інтенсивніше. В останній період формування бобів близько 50 % сухої речовини міститься у насінні.

Дослідженнями доведено, що максимальна асиміляційна поверхня у гороху спостерігається у період цвітіння, але деякі вчені цей період відносять до початку формування стручків. Однак усі

дослідження єдині в тому, що на закінчення вегетації кількість листків та їхня маса зменшуються.

З усіх факторів навколишнього середовища найбільше впливають на нагромадження сухої маси рослин добрива і погодні умови.

Мета досліджень – виявити, як впливають мінеральні добрива й мікробіологічний препарат ризогумін на нагромадження сухої речовини та врожайність гороху.

Матеріали і методика досліджень. Дослідження проводили в 2005-2007рр. у польовому досліді кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна Національного університету біоресурсів і природокористування України. Об'єктом вивчення був лучно-чорноземний легкосуглинковий ґрунт. Орний шар ґрунту характеризується середнім забезпеченням рослин азотом та фосфором і низьким – обмінним калієм, має слаболужну реакцію ґрунтового розчину.

Для вивчення впливу добрив у сівозміні на нагромадження сухої речовини та врожайність гороху було обрано такі варіанти: без добрив (контроль), $P_{45}K_{45}$, $N_{30}P_{45}K_{45}$, $N_{60}P_{45}K_{45}$. На фоні цих варіантів удобрення досліджували вплив обробки гороху ризогуміном. Він складається зі спеціально підготовленого торфу і розмноженими в ньому бактеріальними клітинами *Rhizobium leguminosarum* *bv. viceae*. Розробник препарату – Інститут сільськогосподарської мікробіології УААН (м. Чернігів).

Результати досліджень. Вміст сухої речовини у рослинах гороху безпосередньо пов'язаний з урожаєм та його якістю. Результати вивчення свідчать, що в роки досліджень інтенсивність нагромадження сухої речовини була різною й визначалася нормами добрив і технологією обробки насіння.

У фазу сходів (табл. 1) приріст сухої речовини відбувався дуже повільно й становив без обробки насіння гороху у варіантах з добривами від 25,1 до 30,4 г на 100 рослин (3,79-4,20 %), а на контролі – 22,7 г на 100 рослин або 3,83 % максимальної кількості.

При обробці насіння ризогуміном установлено тенденцію до нагромадження більшої кількості сухої речовини. У варіантах з добривами цей показник зріс від 2,2 до 4,1 г. У середньому за роки досліджень нагромадження сухої речовини у варіантах без обробки насіння досягало 171-193, на контролі – 156 г на 100 рослин. Ризогумін позитивно вплинув на цей показник. У варіантах з добривами вміст сухої речовини був значно вищим і становив 186-212, а на контролі – 171 г на 100 рослин.

Таблиця 1. Вплив застосування добрив та обробки насіння ризогуміном на динаміку сухої речовини у рослинах гороху

Варіант досліджу	Фази росту і розвитку рослин					
	сходи	цвітіння	повна стиглість	сходи	цвітіння	повна стиглість
	кількість сухої речовини, г на 100 рослин			до максимальної кількості, %		
<i>Без інокуляції ризогуміном</i>						
Без добрив (контроль)	22,7	156	593	3,83	26,3	100
P ₄₅ K ₄₅	25,1	171	662	3,79	25,8	100
N ₃₀ P ₄₅ K ₄₅	27,3	186	692	3,94	26,8	100
N ₆₀ P ₄₅ K ₄₅	30,4	193	724	4,20	26,7	100
<i>З інокуляцією ризогуміном</i>						
Без добрив (контроль)	25,2	171	631	4,00	27,0	100
P ₄₅ K ₄₅	28,0	186	720	3,89	25,8	100
N ₃₀ P ₄₅ K ₄₅	31,4	202	749	4,19	27,0	100
N ₆₀ P ₄₅ K ₄₅	32,6	212	768	4,24	27,6	100

Найбільша кількість сухої речовини характерна для варіантів, де вносили азотні добрива на фоні P₄₅K₄₅. У період цвітіння рослини гороху нагромадили від 25,8 до 26,7 % сухої речовини.

Удобрення та обробка насіння ризогуміном посилювали інтенсивність нагромадження сухої речовини в усі фази росту і розвитку. При цьому найбільший приріст спостерігався у варіанті, де вносили N₆₀P₄₅K₄₅. У фазу повної стиглості накопичення сухої речовини без інокуляції насіння становило 724 г на 100 рослин (69,12 % від максимальної кількості). Інокуляція ризогуміном підвищувала цей показник до 768 г на 100 рослин.

Кращий ріст і розвиток рослин відмічено у варіантах, де насіння гороху обробляли ризогуміном, й інтенсивніше нагромадження сухої речовини рослинами пояснюється тим, що з ризогуміном у ґрунт вносилися рiстактивуючі речовини, мікроелементи, які оптимізують живлення рослин.

Умови живлення, особливості росту і розвитку рослин та погодні умови по-різному вплинули врожайність гороху.

У варіантах з добривами без інокуляції насіння (табл. 2) середня врожайність становила 3,2-4 – на контролі 2,95 т/га. Приріст від дії добрив коливався у межах 0,25-1,05 т/га. У варіантах, де вносили фосфорно-калійні добрива, врожайність сягала в середньому 3,2 т/га. Застосування азотних добрив у нормі N₃₀ і N₆₀ на їхньому

фоні зумовило зростання цього показника. Приріст порівняно з контролем становив 0,66 й 1,05 т/га. Ризогумін, яким було інокульоване насіння гороху сорту Інтенсивний 92, впливав на врожайність цієї культури. Приріст від обробки насіння гороху у варіантах з добривами коливався у межах 0,34-0,44 т/га, а на контролі був 0,39 т/га. Найвищу врожайність гороху забезпечило використання $N_{60}P_{45}K_{45}$ – 4,34 т/га.

Таблиця 2. Урожайність гороху сорту Інтенсивний 92 залежно від впливу мінеральних добрив та обробки насіння ризогуміном

Варіант досліджу	Урожайність, т/га	Приріст урожаю до контролю		Приріст урожаю	
		т/га	%	т/га	%
<i>Без інокуляції ризогуміном</i>					
Без добрив (контроль)	2,95	-	-	-	-
$P_{45}K_{45}$	3,20	0,25	8	0,25	8
$N_{30}P_{45}K_{45}$	3,61	0,66	22	0,41	12
$N_{60}P_{45}K_{45}$	4,00	1,05	36	0,39	11
$НІР_{05}$ т/га	0,14				
<i>З інокуляцією ризогуміном</i>					
Без добрив (контроль)	3,34	-	-	Від ризогуміну	
				0,39	13
$P_{45}K_{45}$	3,64	0,30	9	0,44	14
$N_{30}P_{45}K_{45}$	4,06	0,72	22	0,45	12
$N_{60}P_{45}K_{45}$	4,34	1,00	30	0,34	9

$НІР_{05}$ т/га 0,18

Таким чином, нагромадження сухої речовини рослинами гороху сорту Інтенсивний 92 протягом вегетації відбувалося нерівномірно. Максимум припадав на фазу повної стиглості й у варіантах з добривами цей показник сягав 662-724 г/ 100 рослин, на контролі – 593 г/100 рослин). За інокуляції насіння гороху цей процес інтенсифікувався й у варіантах з добривами становив 720-768 г/100 рослин на контролі – 631 г/100 рослин).

Внесення мінеральних добрив у нормі $N_{60}P_{45}K_{45}$ та інокуляція насіння ризогуміном сформували найвищу врожайність гороху сорту Інтенсивний 92 – 4,34 т/га.

1. Амелин, А.В. Морфобиологические особенности растений гороха в связи с созданием сортов усатого типа. / А.В. Хмелин. // Селекция и

семеноводство. – 1997. – № 2. – С. 9-13.

2. Камінський, В.Ф. Вплив інокулювання на продуктивність гороху в Північному Лісостепу України. / В.Ф. Камінський. // Агрокол. журн. – 2006. – № 3. – С. 37-42.

3. Кліщенко, С.В. Сучасності технології та екологічна ефективність вирощування гороху. / С.В. Кліщенко. // Агроном. – 2004. – № 3. – С. 88-94.

4. Шевченко, А.М. Нові технологічні сорти та відновлення виробництва гороху. / А.М. Шевченко. // Вісн. аграрн. науки. – 2006. – № 11. – С. 19-21.

Досліджено вплив мінеральних добрив і мікробіологічного препарату ризогумін на нагромадження сухої речовини та врожайність гороху при вирощуванні сорту Інтенсивний 92.

Ключові слова: горох, мінеральні добрива, ризогумін, суха речовина, врожайність гороху.

Исследовано влияние минеральных удобрений и микробиологического препарата ризогумина на накопление сухого вещества и урожайность гороха при выращивании сорта Интенсивный 92.

Ключевые слова: горох, минеральные удобрения, ризогумин, сухое вещество, урожайность гороха.

It is investigated the influence of mineral fertilizers and microbiological preparation rhizogumin on the pea Intensyvny 92 cultivar dry matter accumulation and yield formation.

Key words: pea, mineral fertilizers, rhisogumin, dry matter, pea yield.